

Az egypólusúság hanyatlása a katonai szférában:

Megjegyzés

a

Nader Elhefnawy

január 2022

Az Egyesült Államokban a szovjet blokk összeomlását széles körben úgy fogadták, mint az "egypólusú pillanat" kezdetét. Az óvatosabbak e pillanat várható időtartamát illetően úgy vélték, hogy az meglehetősen gyorsan, talán már néhány év múlva véget ér, míg mások egy hosszú, évtizedekig tartó amerikai korszakot, egy "új amerikai évszázadot" vagy akár egy "amerikai korszakot" vizionáltak.¹

Ha az ilyen ítéletek alapjául a katonai hatalomra támaszkodunk, akkor úgy tűnhet, hogy a 2020-as évek elejétől kezdve az egypólusúság továbbra is fennmarad. Még ha a becslést a védelmi minisztérium előirányzataira korlátozzuk is (amelyekből kimaradnak az olyan kapcsolódó ügyekre fordított hatalmas kiadások, mint a hírszerzés vagy a Veteránügyi Hivatal), az Egyesült Államok önmagában a globális védelmi kiadások mintegy kétötödét teszi ki, és *kétszer* annyit, mint a következő három legnagyobb hatalom (Oroszország, Kína és India) együttvéve, és ennek a kiadásnak a súlya erőteljesen kifejező.² A

Az USA-nak nincs párja, nemhogy egyenrangú társa, ami a globális katonai "lábnyomát" és a hazájától távoli, nagyszabású műveletek végrehajtására való képességét illeti.³ Ez a tény szorosan összefügg Amerika helyzetével a "hegemón" hatalmak hagyományos erőterét, a tengeri hatalmat illetően, ahol az előnye elsöprő, különösen, ha az egység szám helyett a tonnaszámot vesszük alapul.⁴ 2020-ban az amerikai haditengerészet fő harci járművei mintegy 2,6 millió tonna hajót tesznek ki, legalább háromszor annyit, mint a második és harmadik legnagyobb haditengerészet (Kína és Oroszország haditengerészete), és többet, mint a következő négy haditengerészet együttvéve (a kínai, orosz, japán és brit haditengerészet együttesen talán 2,5 millió tonna), ami a tengeri túlsúly rendkívüli szintjét tovább erősíti, ha figyelembe vesszük a mai "tőkehajókat", nevezetesen a repülőgép-hordozókat.⁵ Egyszerűen "hajószámlálással" az amerikai haditengerészet tizenegy harci repülőgép-hordozója meghaladja a négy másik haditengerészet (amelyek együttesen mindössze hét ilyen hajóval rendelkeznek) összesített merevszárnyú repülőgép-hordozó hajóinak számát, és az amerikaiak előnye tonnatartalomban

még nagyobb (a következőkkel

az Egyesült Államok 1,2 millió tonnás hordozója a többi ország hét hordozójának mintegy 400 000 tonnájával szemben), és ez vonatkozik a fedélzetre szállított repülőgépek számára is (az amerikai hordozók egyenként ötven vagy több merevszárnyú harci repülőgépet vetnek be, szemben a többi nemzet hajóinak harmincnál ritkán többel). Az eltérés valójában inkább szélesedik, mint csökken, ha a függőleges fel- és leszálló (VTOL) repülőgépekre és helikopterekre korlátozott hajókat is beleszámítjuk, mivel az amerikai haditengerészet nagyobb kétéltű támadóhajói közül kilenc képes egyenként egy tucat F-35-ös vadászgépet üzemeltetni, ami egyenként egyenlő a legtöbb más nemzet teljes értékű hordozójával (mintegy 400 000 tonnával több hajó).

Bármennyire is félelmetesnek tűnik ez az álláspont, az is tagadhatatlan, hogy az 1990-es évek óta jelentős változások történtek a katonai erő eloszlásában a világban. Ez az időszak, amely a Clinton-korszak óta a NATO bővítését, valamint a George W. Bush-kormányzat hírhedt Tajvannal kapcsolatos retorikáját (félretéve a két évtizedes szándékos kétértelműséget Amerika "vörös vonalát" illetően a konfliktusban, azt mondta, hogy az Egyesült Államok "bármit megtesz, hogy segítsen Tajvannak megvédeni magát"), egy olyan világról alkotott képet tükrözött, ahol gyakorlatilag minden olyan kérdésben, amely az Egyesült Államok érdekei szempontjából fontos, nem állt fenn a hatékony katonai ellenállás lehetősége.⁶ Amint azt a huszonegyedik század eseményeire való akár csak csekély odafigyelés is mutatja, a világ gazdasági, technológiai és politikai életében az elmúlt generációban bekövetkezett három változás elavulttá tette az ilyen helyzetről alkotott elképzelést.

1. A gazdasági hatalom újraelosztása a világban

Szokás a szovjet összeomlás jelentőségét ideológiai szempontból értelmezni - az amerikai/nyugati liberális kapitalizmus és a szovjet/"keleti" kommunizmus közötti ideológiai verseny végét jelzi, és ezzel együtt a katonai verseny feltételezett okát is az amerikai/nyugati

liberális kapitalizmus és a szovjet/"keleti" kommunizmus között.

Amerika/nyugat és a szovjet blokkot alkotó nemzetek. Az ideológiai verseny azonban elsősorban azért volt egyben katonai verseny is, mert a Szovjetunió a második világháború végétől talán a hidegháború végéig a világ második legnagyobb gazdaságának birtokosa volt, amely az Egyesült Államok termelésének legalább felével rendelkezett, mindezzel együtt a katonai erő létrehozására való képességét illetően.⁷ A katonai rivalizálás azért szűnt meg, mert a Szovjetunió felbomlásával az ország gazdasági bázisának felét magába foglaló köztársaságok szuverén államokká váltak, míg a gazdaság Moszkva ellenőrzése alatt maradt felét megzavarta a sok kritikus kapcsolat megszakítása, valamint az elképesztő korrupció és a megdöbbentő baklövések elképesztő keveréke, amely a reformokat jellemezte - az 1990-es években Moszkva egy olyan gazdaság felett rendelkezett, amely talán negyedakkora volt, mint amit az 1980-as évek végén irányított. Bizonyára azok, akik a legkevésbé tartottak a szovjet rendszerről, gyakran optimisták voltak a reformok következményeit illetően, de mindezek ellenére egy gazdaságilag modernizált és virágzó Oroszország messze maradt, miközben még egy virágzó Oroszországnak is megvoltak a maga határai, mint riválisnak.

Természetesen a szovjet összeomlással a másik "kommunista" katonai óriás, Kína rendszere hivatalosan változatlan maradt, és eltűnt az a politikai tényező, amely a Nyugattal való szövetségre készítette. Sőt, még a Szovjetunió felbomlása előtt kötött Kínával egy szerződést, amely rendezte hosszú ideje tartó határkonfliktusukat (az 1991-es kínai-szovjet határmegállapodás), enyhítve az országra északról és északnyugatról nehezedő katonai nyomást, miközben csökkentette a szovjet/oroszl támogatás kilátását más államok számára, amelyekkel Kínának vitái voltak, nevezetesen a hidegháborús szovjet ügyfelek, India és Vietnam. Eközben Peking Tajpejjel fennálló konfliktusa, amely Tajvan politikai státuszának kérdésében az Egyesült Államokkal ellentétes oldalra állította, megoldatlan maradt, miközben az ország gazdasága és katonai potenciálja élénken növekedett. Ez a növekedés azonban meglehetősen kis bázisról indult, ami még akkor is, ha az ország stratégiai helyzete sok tekintetben javult.

egyelőre ugyanolyan távolinak tűnik Kína katonai versenye a Nyugattal, mint Oroszorszáégé.

A bruttó hazai termék (GDP) számadatainak összehasonlítása világosan mutatja az amerikai hatalom, valamint az orosz és kínai hatalom közötti különbséget. Folyó dollárban mérve a

Az Egyesült Államok gazdasága 1993-ban tizenötször nagyobb volt, mint Oroszorszáégé vagy Kínáé, és majdnem nyolcszor nagyobb, mint a két ország gazdasága *együttvéve*. Ez a különbség csökkent, de nem volt világos, hogy ez milyen gyorsan fog bekövetkezni, és meddig fog ez így folytatódni, mivel sok elemző azt jósolta, hogy Oroszország és Kína ebben az értelemben nem marad tényező. Ez különösen igaz volt Oroszorszáégra, mivel teljesítménye a 90-es években továbbra is csalódást okozott, és az ország gazdasági szerencsésjének mélypontját jelentő adósságcsőd után Oroszország bruttó hazai terméke csak *egynegyedével volt nagyobb, mint az Egyesült Államoké*.⁸ Kína teljesítményének és kilátásainak értékelése inkább pozitívabb volt, de még néhány, Kína pályájával kapcsolatos önjelölt optimista is gyanította, hogy az ország közelmúltbeli növekedése és jövőbeli kilátásai túlzóak, Lester Thurow pedig úgy látta, hogy Kína "a XXI. század első felében nem lesz a világgazdaság jelentős szereplője".⁹) A legpesszimistább előrejelzések szerint ezek az országok összeomlottak vagy akár teljesen fel is bomlottak.¹⁰

Persze, ha sokan egyelőre nem is tekintették az oroszokat és a kínaiakat katonai riválisoknak, voltak olyanok, akik a többi iparosodott nemzetre úgy tekintettek, mint amelyeknek legalábbis megvan az anyagi potenciáljuk ahhoz, hogy következetesebb riválisokká váljanak. A második világháború óta Amerika növekedését az európai nemzetek és Japán előzték meg, és ez az 1950-es és 1960-as évek újjáépítésének és ipari "felzárkózásának" éveit után is folytatódott az 1970-es és 1980-as években. Sőt, sokak becslése szerint az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején Japán gazdasága már közelebb volt ahhoz, hogy megelőzze az Egyesült Államokat mint a világ legnagyobb gazdasága, mint a szovjetek valaha is; míg a

Az 1990-es évek elején egy erőteljes, újraegyesült Németország, amelynek szervezésében fontos szerepet játszott a nagyobb európai blokk, potenciálisan még félelmetesebb volt; mindezt akkor, amikor a neomercantilista gondolkodás divatba jött.¹¹ Mégis, a gazdasági verseny militarizálása, amelyről általában úgy gondolták, hogy távoli, még inkább annak tűnt, mivel a neomercantilista gondolkodás divatja 1995 után alábbhagyott; mivel Európa kevés jelét mutatta annak, hogy olyan politikai szereplővé váljon, amely képes lenne kollektív gazdasági erejét latba vetni; és mivel a hagyományos bölcsesség szerint a japán, a német és általában az európai gazdaságok az amerikaiaknál dinamikusabbakból stagnálásba mentek át, éppen akkor, amikor Amerika egy generáció óta a leglenyűgözőbb fellendülését élte.¹² Az évi 4 százalékos körüli (és az egy főre jutó 3 százalékos) reálnövekedési ütemet messze meghaladóan elérve - ez a bővülési ütem nagyjából kétszer olyan gyors volt, mint Németországé, és négyszer olyan gyors, mint a nemrég még félelmetes Japáné - a hagyományos bölcsesség megalkotói ezt nem valamiféle anomáliának, hanem annak bizonyítékának tekintették, hogy egy olyan forradalmi "új gazdaság" van küszöbön, mint annak idején a Fordizmus volt, nem utolsósorban a fellendülés évtizedeken át tartósságában.¹³

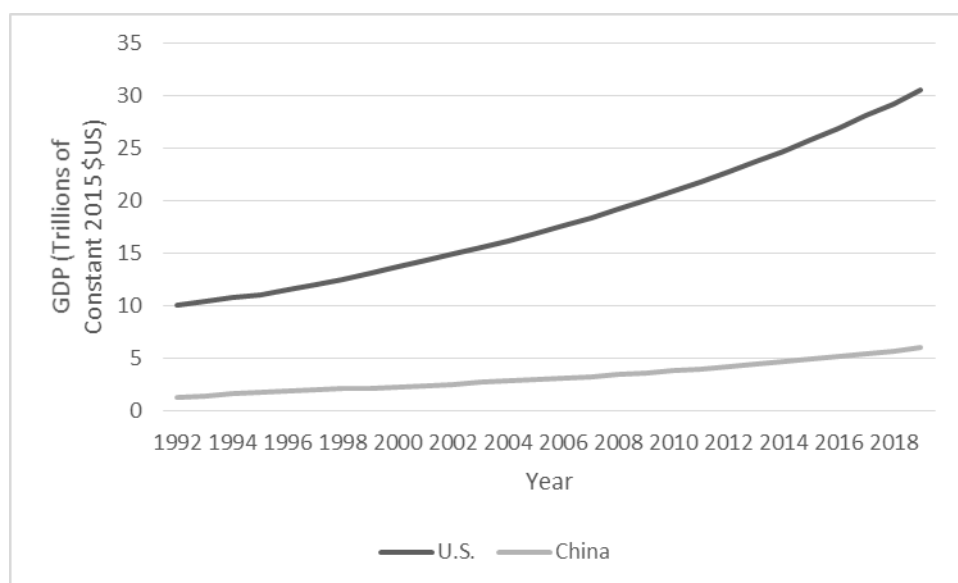
Röviden, az orosz és kínai szegénység (vagy akár az orosz és kínai dezintegráció), az európai dezorganizáció, a japán és európai stagnálás és az amerikai fellendülés olyan egyedülálló amerikai gazdasági és katonai erő helyzetét teremtette meg, amelyet egyesek a második világháború utáni időszakhoz hasonlítottak, olyan körülmények között, amelyek még inkább kedveztek az USA-t kihívó vagy a globális rendszert megosztó ideológiai-katonai rivalizálás hiányának. Sőt, e tényezők valamilyen kombinációját képzeltek el, amely továbbra is azt jelenti, hogy nincs egy másik hasonló gazdasági súlyú entitás, amely potenciálisan képes lenne hasonló szinten finanszírozni a katonai erőit, és az akkori helyzetből való extrapoláció hasznos módon világossá teszi azt, ami a homályos elképzelésekben rejtett, amelyeket oly sok megfigyelő tartott - nevezetesen, hogy mi történt volna, ha az USA fenntartja az 1996-2000-es gazdasági

növekedési ütemét, és Kína nem omlik össze, vagy ha az Egyesült Államok nem esik össze.

stagnált, hanem egyszerűen - egy mérsékelten optimista nézetnek megfelelően - a Thurow által várt lassabb ütemben növekedett.¹⁴ 2019-re az USA GDP-je (és így a bruttó világtermékből való részesedése is) még mindig ötször akkora lenne, mint Kínáé (mintegy 30 billió dollár a kínai 6 billió dollárral szemben, 2015-ös állandó dollárban mérve), ami az egyenlőtlenség nagyon szerény eróziója, ami még mindig hatalmas előnyt hagy az USA-nak.

1. ábra: Amerikai és kínai GDP, 1992-2019, változatlan 2015-ös amerikai dollárban (hipotetikus forgatókönyv)¹⁵

A valóság hamarosan mást mutatott ebben a tekintetben, és sok más tekintetben is, és a 90-es évek végi, legalább egy generáción át tartó fellendülés illúziója volt az első, ami elszállt. Az újjgazdasági fellendülés nem élte túl az évtizedet, míg a termelékenység növekedése, amely jóval elmaradt attól, amit a Fordizmus még a fénykorában is elért, a század első éveit után elsorvadt. Így Amerika egy főre jutó növekedése a '00-as évek elején gyengébbnek bizonyult, mint a '90-es évek végének német növekedése, amelyen az amerikai kommentátorok nemrégiben még gúnyolódtak (1,6 százalék az 1,75 százalékkal szemben), és

majd 2008 után *évi 1 százalék* alá esett, ami Németországnak és Európának összességében sikerült ennél jobban teljesítenie. Eközben Japán, amely a 2000-es évek elején valóban jobban teljesített, mint a 90-es évek végén (növekedési üteme a 90-es évek végi 0,8 százalékról az ezredforduló után 1,1 százalékra emelkedett), sokkal közelebb maradt az Egyesült Államokhoz, és továbbra is így tesz (még a nagy recesszió után is a huszonegyedik századi normája több mint háromötödével maradt jobb, mint az Egyesült Államoké, szemben az 1996-2000 közötti mindössze negyedével).

Ezek a javuló teljesítmények nem akadályozták meg, hogy a német, az európai és a japán részesedések a bruttó világtermékből tovább csökkenjenek (ha az egy főre jutó növekedési ütemük a sokkal lassabb népességnövekedésük miatt "kevesebb capitát" jelentett).¹⁶ Ez azonban megmutatta, hogy mennyire illuzórikusak azok a várakozások, amelyek szerint az USA messze a többiek előtt jár, mindezt úgy, hogy Amerika végül legalább egyharmaddal szegényebb lett, mint amilyen lett volna, ha fenntartja azokat a 90-es évek végi növekedési ütemeket.¹⁷

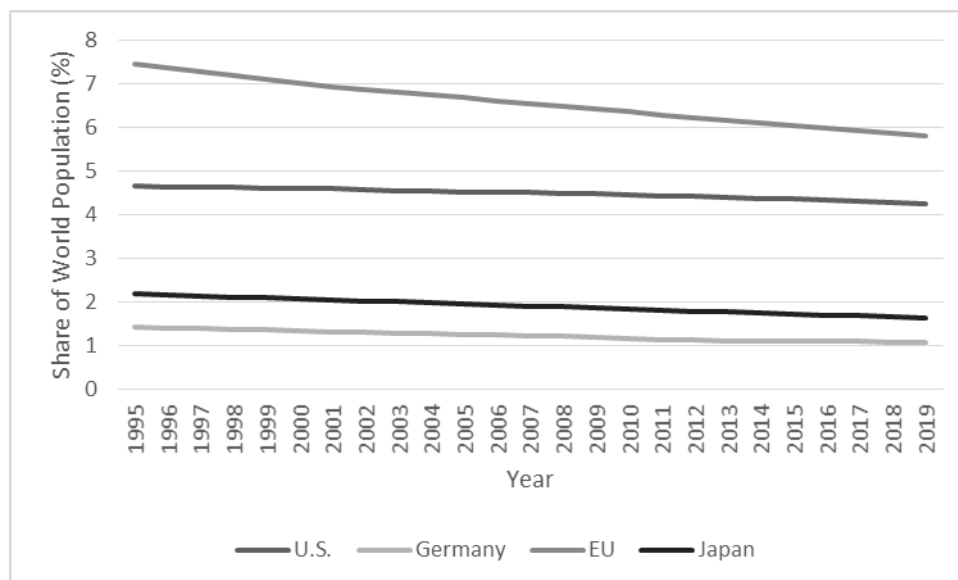
1. táblázat: Az Egyesült Államok, Németország, az EU és Japán egy főre jutó GDP-növekedési rátája (%), 1974-2019¹⁸

	U.S.	Németország	EU	Japán
1974-1995	1.9	2.1	2	2.8
1996-2000	3.1	1.8 (1.75)	2.7	0.8
2001-2019	1.2 (1.19)	1.2 (1.23)	1.2 (1.23)	0.8
2001-2007	1.6	1.3	1.9	1.1
2008-2019	1 (0.96)	1.2 (1.17)	0.9 (0.86)	0.6

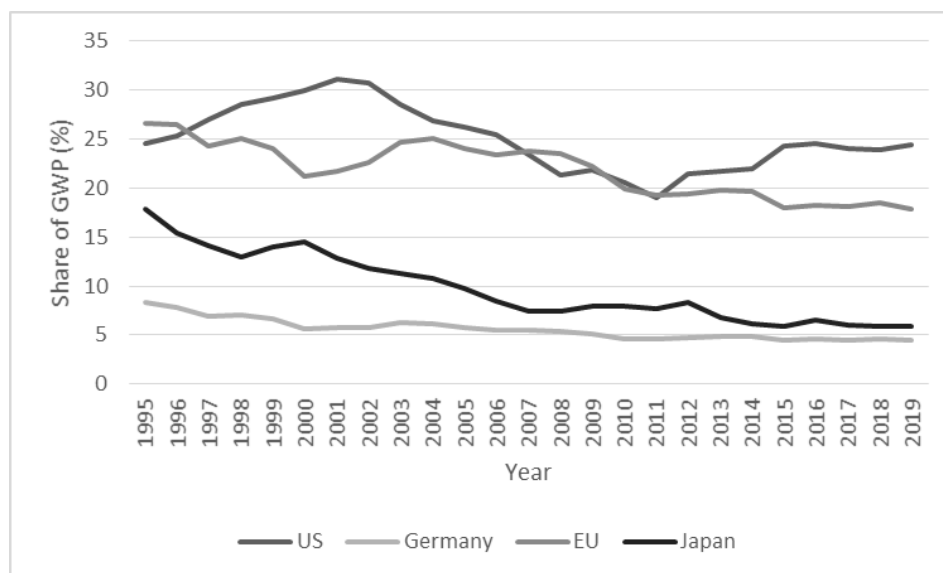
2. táblázat: Az Egyesült Államok, Németország, az EU és Japán népességnövekedési rátája, 1996-2019¹⁹

	U.S.	Németország	EU	Japán
1996-2000	1.16	0.13	0.15	0.22
2001-2019	0.80	0.06	0.21	-0.02
2001-2007	0.93	0.01	0.30	0.13
2008-2019	0.72	0.08	0.16	-0.11
2011-2019	0.66	0.18	0.14	-0.16

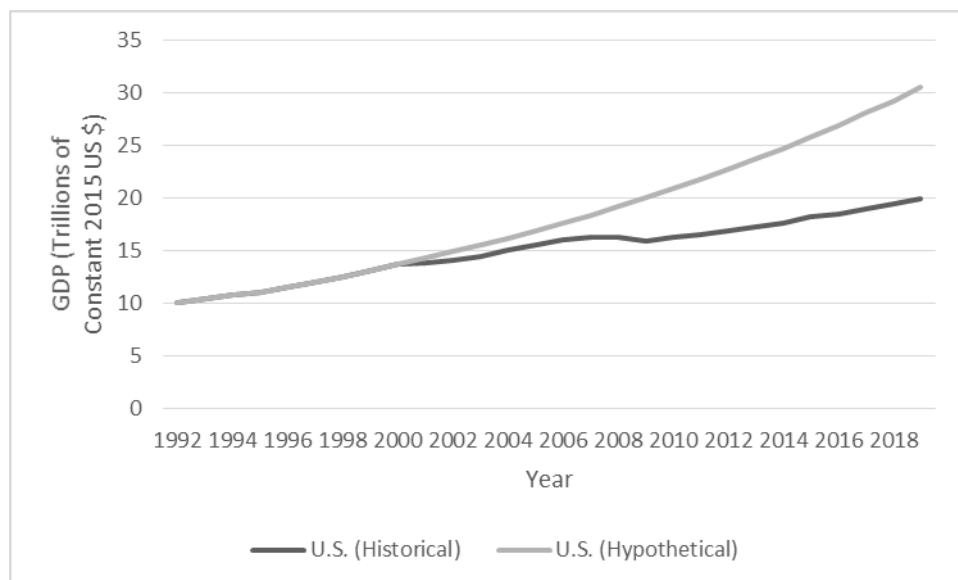
2. ábra: Az Egyesült Államok, Németország, az EU és Japán részesedése a világ népességéből, 1995-2019²⁰

3. ábra: Az USA, Németország, az EU és Japán részesedése a bruttó világtermékből, 1995-2019²¹

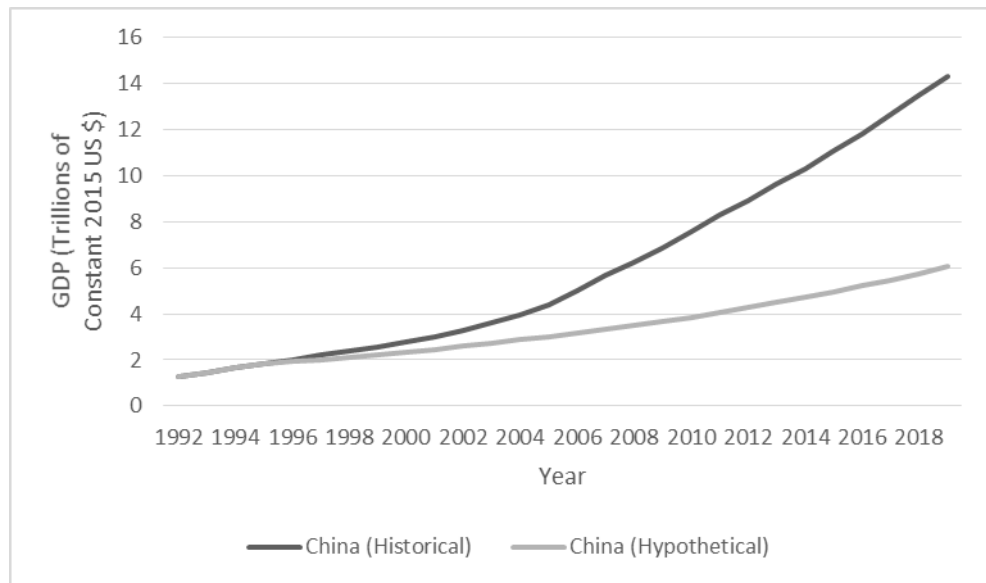

4. ábra: Az Egyesült Államok történelmi és feltételezett GDP-je, 1992-2019 (változatlan 2015-ös amerikai dollár)²²

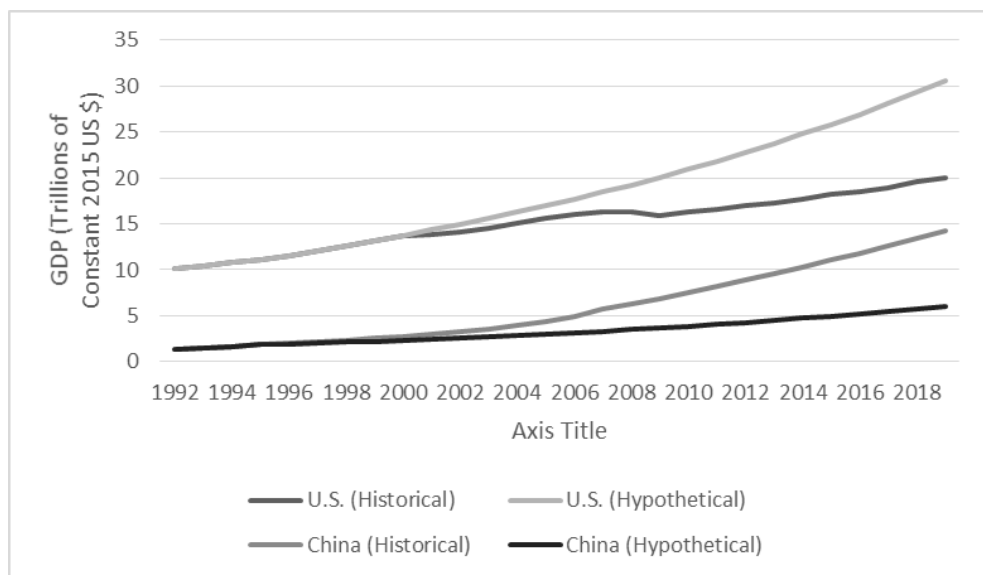
Eközben Oroszország gazdasága a XXI. század nyersanyagár-boomjának erejével fellendült (olyannyira, hogy 2012-2013-ban az orosz GDP az USA GDP-jének egynegyedéről egyhetedére nőtt), míg Kína növekedése meglepő erővel és állandósággal folytatódott. Ezek a tendenciák együttesen azt eredményezték, hogy Kína GDP-je nem az amerikai szint kétharmadát, hanem több mint háromszorosát érte el - az amerikai érték *hét tizedét* -, és ennek a mércének megfelelően nem 6 trillió dollárt, hanem 14 trillió dollárt az amerikai 20 trillió dollárral szemben (a GDP nem 6 trillió dollár a 30 trillió dolláros amerikai szinttel szemben), és ennek megfelelően nagyobb részesedéssel rendelkezik a bruttó világtermékből (nagyjából 17 százalékkal a 24 százalékkal szemben).²³ Eközben az amerikai gazdaság a kínai gazdaság ötszöröséről alig negyven százalékkal lett nagyobb, ami drasztikus szűkülés az egy generációval korábbiakhoz képest, és ahhoz képest, amire az egyensúlyért aggódók közül sokan számítottak.

5. ábra: Kínai történelmi és hipotetikus GDP, 1992-2019 (változatlan 2015-ös amerikai dollár)²⁴

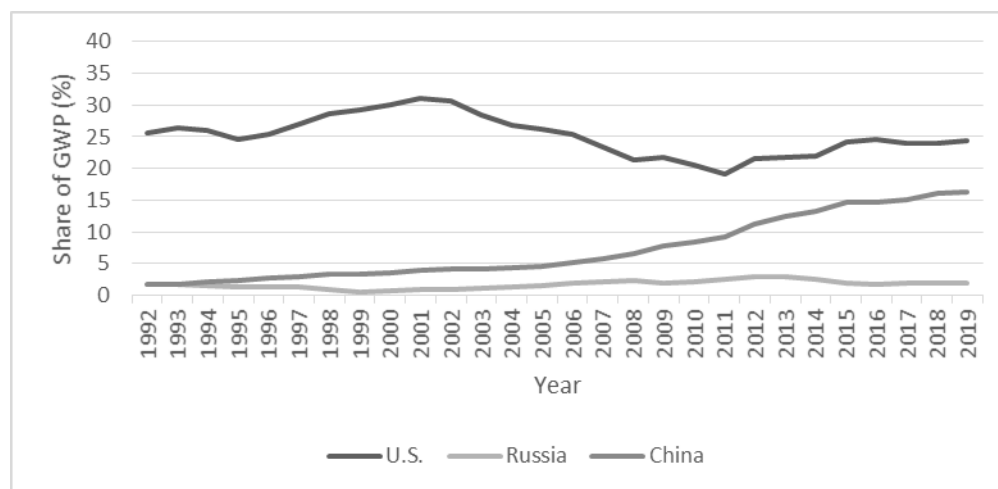
6. ábra: Az amerikai és a kínai történelmi és feltételezett GDP, 1992-2019 (változatlan 2015-ben)

Amerikai dollár)²⁵

7. ábra: Az USA, Oroszország és Kína részesedése a bruttó világtermékből, 1992-2019

(folyó dollár)²⁶

Ráadásul mindkét másik nemzet fegyveres erői gyorsan tükrözték ezt a tényét. Az orosz gazdasági fellendülést gyorsan követte az orosz katonai fellendülés, és Kína folyamatos gazdasági növekedése lehetővé tette katonai létesítményeinek modernizálását, mindezt egy olyan környezetben, ahol az USA gazdasága harmadával kisebb volt, mint amekkora az optimistább forgatókönyv megvalósulása esetén lehetett volna. Továbbá, ami a katonai képességek egyensúlyát illeti, hozzátehetjük, hogy az USA közel-keleti katonai akcióinak óriási költségei, amelyek egy becslés szerint 8 billió dollárra rúgnak jelenlegi dollárban - ami tíz év védelmi kiadásainak felel meg a mai, korántsem történelmileg alacsony szinten - egyszerűen nem szerepeltek az egypólusúság elméletalkotók számításaiban, sem a prioritások megváltozása, amely az erőforrások ilyen mértékű lekötésével járt (ami például az F-22 gyártásának korai leállításában nyilvánult meg).²⁷ Különösen az ország kiábrándító gazdasági teljesítménye mellett ez hátráltatta a hagyományos harci képességekkel kapcsolatos aggodalmakat és kiadásokat, még akkor is, amikor az amerikai védelmi kiadások megugrottak.²⁸

2. Az Egyesült Államok monopolhelyzetének vége a kritikus katonai képességek (és a jelentős katonai innováció) terén

Ahogy az várható volt a gazdasági hatalom eltolódása és az USA nem várt kiadásai és azok következményei miatt az USA katonai hatalmának kialakulása miatt, a többi állam előtt nyitva álló lehetőségek nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is megváltoztak, ahogy az látható, ha figyelembe vesszük, hogy mi tett egy olyan szereplőt, mint a Szovjetunió, katonai szuperhatalommá. Nem egyszerűen az, hogy az ország hatalmas haderővel rendelkezett, vagy hogy nukleáris arzenállal rendelkezett. A nyers számokat tekintve Kína hadereje még a szovjetekét is felülmúlta fontos tekintetben (pl. szárazföldi csapatok), miközben az ország 1964-től atomhatalom is volt. Inkább két másik tulajdonság volt fontos, amelyekkel Kína nem rendelkezett, mert nem voltak meg a gazdasági eszközei a birtoklásukhoz. Az első a szovjetek azon képessége volt, hogy technológiailag nagyjából felvegyék a versenyt az Egyesült Államokkal - ha az Egyesült Államok egy új fegyvertípust vetett be, akkor legalábbis nem sokkal később egy többé-kevésbé hasonlót gyártott, operatív szempontból jelentős mennyiségben; míg ha a szovjetek hajlamosak is voltak lemaradni az Egyesült Államok mögött, voltak időszakok, amikor egyenrangúak voltak, vagy akár előrébb is jártak.²⁹ A második azok a nagy, nukleárisan támogatott, modern haderők voltak, amelyek világméretű hatósugárral rendelkeztek. Ezt részben az tette lehetővé, hogy a Szovjetunió a területi kiterjedés és az Eurázsiaiban elfoglalt központi helyzete kombinációjával a Balti-tengertől a Bering-szorosig, az Északi-sarkvidéktől a Közel-Keletig és az indiai szubkontinensig terjedő szuverén területét kiterjesztette, amit megerősített a biztonsági határait nyugat felé kiterjesztő kelet-európai szövetségesek megszerzése; valamint a világméretű hatókörű stratégiai fegyverzetbe (rakéták, bombázók) való hatalmas beruházás, amely ezen a területen nagyjából egyenlőséget teremtett a Szovjetunió és az Egyesült Államok között. Az ilyen hatókör alapját azonban jelentősen kiegészítette, hogy a szovjetek "kékvízi" haditengerészetet fejlesztettek ki, és tengerentúli támaszpontokat szereztek a kubai Lourdes-tól a

vietnami Cam Ranh-öböl. Természetesen még a csúcson is a

A szovjetek katonai lábnyoma a Varsói Szerződés szövetségének határain kívül csekély és bizonytalan volt az Egyesült Államokéhoz képest, de még mindig olyan globális jelenlétet jelentett, amelyet a brit és a francia birodalom 1960-as évekbeli drasztikus zsugorodása után egyetlen más nemzet sem.³⁰

Mindkét kapacitás a Szovjetunió összeomlásának korai áldozata lett. Drasztikusan zsugorodott gazdaságával a posztszovjet Oroszországnak nagyon nehéznek bizonyult még a jóval csökkentett katonai létesítményt is működésképesen tartani, nem is beszélve a korszerűségről. Különösen szembetűnőek voltak a gyengeségei azokon a technikai területeken, ahol az Egyesült Államok az 1991-es Öböl-háborúban fejlett képességeket mutatott be, amelyeket a későbbi iraki és balkáni hadjáratokban gyorsan továbbfejlesztett, mint például a lopakodó repülőgépek használata, valamint a precíziós irányítású lőszeres soha nem látott mértékű és kifinomultságú alkalmazása (beleértve több ezer "intelligens bomba" ledobását és több száz tengeri és légi indítású szárazföldi támadó cirkálórakéta indítását).³¹ Természetesen őszinte kétségek merültek fel e technológiák hatékonyságával és jelentőségével kapcsolatban. (Valójában mennyire voltak lopakodóak ezek a lopakodó repülőgépek? Milyen gyakran találták el a precíziós irányítású lőszeres a célpontjaikat tényleges harci körülmények között? stb.) A lényeg azonban az, hogy nem a technológiával kapcsolatos intellektuális szkepticizmus, hanem a technológia megszerzéséhez és elsajátításához szükséges anyagi erőforrások hiánya határozta meg a végeredményt. Ez a hiány tükröződött abban is, hogy a posztszovjet Oroszország gyakorlatilag minden haderejét evakuálta külföldre a régi Varsói Szerződés határain túlról, és visszahívta az egykor globálisan jelen lévő haditengerészetét a hazai kikötőkbe, ahonnan ez a haditengerészet aligha távozott, mivel "elrozsásodott".

Eközben egyetlen más szereplő sem rendelkezett a gazdasági képességek és a politikai akarat olyan kombinációjával, amely képes lett volna olyan technológiákat létrehozni, vagy olyan globális jelenlétet biztosítani, mint amilyenrel a szovjetek rendelkeztek a korábbi

csúcspontjukon. Ami az előbbit illeti, a vadászrepülőgépek következő generációja különösen figyelemre méltó eset volt. Ahol a z USA folytatta (bár kevésbé hatékony)

sürgősséggel, és egy korai döntés a leállításáról) első, ötödik generációs vadászrepülőgép-programját, amely közel kétszáz F-22-es repülőgépet állított szolgálatba, Oroszország és Kína egyszerűen képtelen volt még papíron is felvenni a versenyt a géppel a gyártása alatt, amely véget ért, amikor az USA folytatta a típus második, kiegészítő programját (az F-35-öst), és nyilvánosan elkezdte fejleszteni az azt *követő* vadászgép-generációt, amelynek debütálása a 2025-2030-as időszakra volt várható.³²

Azóta azonban az USA monopóliuma az ilyen képességek tekintetében megszűnt. Ez a legnyilvánvalóbb a lopakodó taktikai harci repülőgépek, a műholdvezérelt légi bombák és a légi és tengeri indítású nagy hatótávolságú szárazföldi támadó cirkálórakéták esetében, amelyek mind olyan rendszerek, amelyeket más országok is egyre inkább bevetnek, és amelyekből Oroszország is működőképesé teszi saját modelljeit (Szuhoj-57-es vadászgépek, saját GLONASSZ műholdhálózata által irányított légi lőszer, cirkálórakéták, mint a Kalibr). Kína álláspontja hasonló, amit jól példáz a J-20 lopakodó vadászgépek tömeges bevetése.

Ráadásul ismét az a helyzet állt elő, hogy Oroszország és Kína, úgy tűnik, nem csak az USA által úttörőként bevezetett rendszerek fejlesztésében és telepítésében versenyeznek, hanem olyan új típusok kifejlesztésében is, amelyekben az USA nem volt úttörő. Még ha eltekintünk is a stratégiai rendszerektől, amelyekről sok mindent állítanak, de keveset tudnak (mint például a Poseidon "torpedó"), Oroszország büszkélkedhet az elmúlt évtizedek legradikálisabb harckocsitervével, a T-14 Armata-val.³³ Mindeközben Oroszország és Kína állítólag forradalmi hajóelhárító ballisztikus rakétákat (ASBM) telepített: Oroszország rendelkezik a Kh-47 "Kinzhal" légiharc-rakétával, Kína pedig egy 3000 mérföldes hatótávolságú szárazföldi rakétát üzemeltet.

Az amerikai elemzők hajlamosak sok rendszerről úgy nyilatkozni, hogy azok csupán illuzórikus propagandatárgyak, amelyeket tömeggyártás és operatív felhasználás helyett látványosságnak szántak (mint a T-14 esetében), vagy ahol ilyen gyártásba kerültek és bevetésre

kerültek, ott rosszabb minőségűek (mint a J-20 esetében).³⁴ Ugyanakkor tény, hogy ezek a fegyverek nagyjából hasonló fegyvertípust alkotnak, amelyeknek

még a szkeptikusok is általában úgy vélik, hogy a feltételezhetően nyersebb orosz és kínai ötödik generációs vadászgépek alkalmasabbak, mint az ezen országok által bevetett régebbi rendszerek, és így csökkentik a technikai különbséget, míg néhány újszerű rendszer fontos amerikai képességek semlegesítésének lehetőségét hordozza magában (az ASBM-ek esetében azt hirdetik, hogy képesek legyőzni az amerikai repülőgép-hordozó csoportok légvédelmét).³⁵

Ugyanez elmondható mindkét nemzet expedíciós műveleti kapacitásáról. Oroszország szíriai missziója (2015) egyértelműen bizonyította ezt a képességet - annál is inkább, mivel a hadműveletben újabb rendszereit (lopakodó vadászgépek, cirkálórakéták, műholdas irányítású bombák) vetette be.³⁶ Eközben Kína, bár még nem hajtott végre hasonló akciót, számos szükséges rendszert szerzett be, mint például repülőgép-hordozókat, kételtű támadóhajókat és stratégiai légi szállításokat; modernizált stratégiai bombázó erőket (a korszerűsített H-6-osok); sőt, az első tengerentúli bázisát is Dzsibutiban, egészen az Indiai-óceán túlsó partján.

Mindez annál is inkább következetes, mivel az Egyesült Államok nem szerzett olyan új képességeket, amelyekkel egy generációval előrébb léphetett volna. Ez részben a fent említett lassú gazdasági növekedés és az elmúlt két évtizedben vívott háborúk hatalmas erőforrás-elvonásának kombinációja miatt történt. Ez azonban a lassú növekedés egyik fontos tényezője, a technológiai fejlődés lassúsága miatt is történt, különösen a korábbi (utólag egyértelműen túlzó) várakozásokhoz képest.³⁷ Ez bizonyára igaz az olyan területekre, mint a mesterséges intelligencia, a virtuális valóság, a robotika és az anyagtudomány, de ugyanez a helyzet az olyan területeken is, mint az irányított energiájú fegyverek, a hiperszonikus meghajtás és az űrhajózási képesség, aminek következtében az évtizedekkel ezelőtt szolgálatba állítani tervezett rendszerek, mint például a 2012-re tervezett űrbázisú lézer, 2022-ben még mindig tudományos-fantasztikusnak tűnnek.³⁸ Ugyanez vonatkozik a hatodik generációs vadászgépek jelenlegi elképzeléseire is, amikor az F-22 gyártása befejeződött, és az előrejelzések szerint

a várt repülőgépek tulajdonságait illetően egyre konzervatívabbak, még akkor is, ha a hadrendbe állítás időpontját egyre későbbre halasztják, így amellet, hogy a korábban ígértnél talán egy évtizeddel később érkeznek (pl. 2040), egyre kevésbé világos, hogy a késedelem után milyen technológiák különböztetik meg őket a vadászrepülőgépek előző generációjától.³⁹ (Sőt, a szerzőnek az a benyomása, hogy a hatodik generációs vadászgép-programok nem fognak sokkal többet hozni, mint homályosan továbbfejlesztett ötödik generációs repülőgépeket.)

3. A többi nagyhatalom megnövekedett hajlandósága arra, hogy katonai úton védje meg vélt érdekeit

A hidegháború idején a Szovjetunióknak a technológiailag versenyképes és globálisan működő fegyveres erők finanszírozásához szükséges gazdasági eszközök birtokában a Szovjetunió kész volt arra, hogy ezeket az erőket akár a hazájától meglehetősen távol eső akciókban is bevetesse - mint például a Szovjetunió beavatkozásai Afrika szarván az 1970-es években. Ez is véget ért a szovjet összeomlással - sőt, már ezt megelőzően, az 1989-1991-es időszak politikai válságai is világossá tették, hogy ez mennyire így volt. A forradalmak előtt, amelyek egy sor szovjet klienskormányt söpörtek el Kelet-Európában, a szovjet kormány kijelentette, hogy nem fog erőszakot alkalmazni, hogy hatalmon tartsa őket, majd betartotta ezt az ígértét, és még akkor is visszahúzódott, amikor a különösen fontos keletnémet szatellit országot a NATO-szövetség tagjaként jó pozícióban lévő, erősen felfegyverzett Nyugat-Németország visszacsatolása elé állították. Ez utóbbi, amelyet sokáig a Szovjetunió részéről különösen elviselhetetlen eredménynek tekintettek, a hidegháború csúcspontján elképzelhetetlen lett volna, de pontosan ez történt.

Nem kevésbé drámai - sőt, fontos szempontból még inkább az - volt a szovjetek magatartása az 1990-1991-es Öböl-válság és annak utóhatásai során. Az iraki kormányt egy

egy szovjet támogatású rezsim elleni puccsot, és a Szovjetunióval való kapcsolata mindig is változó és bonyolult volt, de még mindig fontos szovjet ügyfélnek számíthatott egy olyan régióban, amely éppúgy a szovjetek "hátsó udvara" volt, mint a Karib-térség az Egyesült Államoké, és annál is inkább stratégiai szempontból érzékeny, mivel a világ olajpiacának egyensúlyát tartotta fenn, ami nem csak a globális erőegyensúly, hanem a szovjet gazdaság egészsége szempontjából is rendkívül fontos volt, mivel a szovjet gazdaság annyira szűkölködött más devizabevételeket hozó exportcikkekben, hogy az 1980-as évek közepét követő olajárcsökkenést gyakran idézték az ország rendszerére nehezedő nyomás fokozásaként. Az, hogy a szovjetek nemcsak hogy elhatárolódtak volna Iraktól, hanem az Egyesült Nemzetek Szervezetében szentesítették volna az amerikaiak által vezetett katonai erőösszevonást, amelynek célja az ország fegyveres erőinek megsemmisítése lett volna, és ezzel a regionális erőegyensúlyt az USA és szövetségesei javára tolták volna el, miközben maga az USA is arra törekedett volna, hogy a térségben *tartósan és* masszívan kiterjesztett amerikai katonai jelenlétet hozzon létre, legalább ennyire elképzelhetetlen lett volna a hidegháború csúcspontján. Mégis pontosan ez történt.

Ráadásul Oroszország még akkor is tartózkodott a katonai fellépéstől, amikor a változó helyzet miatt Oroszország nyíltan szembefordult az amerikai politika irányvonalával: Oroszország nem csak az Irak elleni folyamatos amerikai vezetésű akcióval vagy a balkáni katonai beavatkozással szemben nem tudott katonai lépéseket tenni, hanem a NATO-nak a volt Varsói Szerződés tagállamaira való kiterjesztése ellen sem (a, a német újraegyesítésen túl, amely Kelet-Németországot azonnal a NATO-ba emelte, a szövetség összes többi nem szovjet tagja is csatlakozott 1999-2004 között), sőt még az Oroszország saját határait érintő volt szovjet köztársaságok is (kezdve a balti köztársaságokkal, Litvániával, Lettországgal és Észtországgal ugyanabban a 2004-es körben, amelybe Bulgária, Románia és Szlovákia is bekerült).⁴⁰ Még inkább így volt ez egy olyan Kínával, amely szintén ellenezte ezeket az intézkedéseket, de

amellett, hogy a

érdekei kevésbé közvetlenül érintettek, és mivel fizikailag távolabb volt az érintett régióktól, még kevésbé volt felkészülve arra, hogy bármilyen ellenállást tanúsítson.

Oroszország Grúzia elleni 2008-as háborúja, és még inkább az Ukrajnában 2014-től folytatott hadműveletei azonban pontosan ilyen katonai ellenállást jelentettek az európai térségben. Eközben, míg 2003-ban Oroszország az Egyesült Államok iraki beavatkozásával szembeni ellenállását diplomáciai tevékenységre korlátozta, 2015-ben olyan mértékű harci erőket telepített Szíriába, amelyek jelentősen hozzájárultak az ország kormányának megőrzéséhez, szemben a jelentős belső és külső kihívásokkal, amelyek közé tartozott az országon belüli lázadás amerikai támogatása, sőt a Szíria határain belül a helyszínen lévő amerikai erők is. Ugyanakkor Kína, amely jó néhány évig óvatosan lépkedett a szomszédaival folytatott vitáiban, ha az erőszakos incidenseket többnyire el is kerülte, hajlamosabb volt a katonai erőfitogtatásra, akár a Szenkaku-szigetek japán államosításának megtámadása, akár a tajvani légtérbe való behatolás során, miközben nem minden konfrontációja végződött egészen vértelenül, ahogy azt a 2020 óta tartó kínai-indiai csetepaté a két ország közös határán szerencsétlenül mutatja.⁴¹

Következtetés

Összességében a globális gazdasági hatalom újraelosztása és az, amit ez lehetővé tett más államok számára fegyveres erők modernizálása tekintetében; az Egyesült Államok monopóliumának megszűnése bizonyos kritikus katonai képességek tekintetében; és más államok megnövekedett készsége arra, hogy ezeket a modernizált, egyre inkább csúcstechnológiát alkalmazó erőket fegyveres összecsapásokban és akár nyílt háborúban is használják; alapvetően megváltoztatta a nemzetközi színtér jellegét ahhoz képest, ami az 1990-es években volt. Valójában a 2020-as évek elejétől kezdve a helyzet inkább hasonlít a hidegháborúra, mint a "hidegháború utáni" helyzetre, nem utolsósorban abban a tekintetben, hogy a valóságban eltérő

a katonai hatalom eloszlása, és az ezzel együtt járó nagyobb háború, beleértve a nagyhatalmak közötti nagyszabású nukleáris háborút is, egyre nagyobb korlátokat szab az érintettek cselekvésére. A politikai döntéshozók és a mainstream kommentátorok nagy többsége azonban nem mutatja jelét annak, hogy gondolatban feldolgozta volna ezt a valóságot, nemhogy elkezdte volna alkalmazni a nyilvánvaló következtetéseket a világ eseményeinek konkrét tényeire - elkezdte volna újra elsajátítani a nukleáris korszakban a reálpolitika szabályait, amelyeket az 1990-es évek illúziói közepette elfelejtettek -, ami az elkövetkező években valóban szörnyűnek bizonyulhat.

Megjegyzések

¹ Charles Krauthammer három vagy négy évtizedről, a Project for a New American Century neokonzervatív agytröszt egy hosszabb időszakról, George Friedman pedig egy amerikai korszakról beszélt. A vonatkozó megjegyzéseket mind idézi és tárgyalja Nader Elhefnawy, "The 1990s Are Over': A Note on the Decline of Neoliberalism and the End of Unipolarity," *Social Sciences Research Network (SSRN)*, 2022. január 18.

² William Hartung és Mandy Smithburger, "Boondoggle, Inc.: Making Sense of the \$1,25 Trillion National Security State Budget," *Counterpunch*, 2019. május 9.

³ Oroszország szíriai hadművelete, amely a csúcspontján jóval kevesebb mint száz, az országon belülről működő merevszárnyú repülőgépet és helikoptert érintett (ha további repülőgép-hordozó és oroszországi repülőgépek számával egészítik ki), egy olyan országban zajlott, amely "légvonalban" alig ötszáz mérföldre van a legdélebbi Oroszországtól.

⁴ George Modelski és William R. Thompson, *Tengeri hatalom a globális politikában, 1494-1993*. (Seattle: University of Washington Press, 1988).

⁵ A "fő harci hajók" közé tartoznak a fregattok, rombolók, cirkálók, repülőgép-hordozók, valamint a támadó és ballisztikus rakétás tengeralattjárók (és nem tartoznak ide az olyan kisebb hajók, mint a járőrhajók, rakétahajók és korvettek). A vonatkozó adatokat lásd Nader Elhefnawy, "Just How 'Global' Can Britain Be?": A Note on the Rhetoric of 'Global Britain' and the Realities of British Power in the 2020s," *SSRN*, 5 Jan. 2022.

⁶ Edwin Chen és Henry Chu, "Bush Remarks on Taiwan Defense Cause a Furor Over U.S. Policy," *Los Angeles Times*, 2001. április 26.

⁷ Lásd Charles Wolf, Jr. és Steven W. Popper, "Bevezetés: Popper, Popper: The Role of Defense in the Current Soviet Economic Predicament (A védelem szerepe a jelenlegi szovjet gazdasági helyzetben). In Charles Wolf, Jr. és Steven W. Popper, szerkesztők: *Defense and the Soviet Economy: Military Muscle and Economic Weakness* (Santa Monica, CA: RAND, 1992), 6-7; Marc Trachtenberg, "Assessing Soviet Economic Performance During the Cold War: A Failure of Intelligence?" (A szovjet gazdasági teljesítmény értékelése a hidegháború alatt: a hírszerzés kudarca?), 6-7. *Texas National Security Review* 1.2 (2018. március), 76-101.

⁸ 1999-ben Oroszország GDP-je, folyó dollárban kifejezve, megdöbbentően alacsony, 196 milliárd dollár volt, szemben az Egyesült Államok közel 9,1 billió dolláros GDP-jével. A Világbank "GDP (Current US\$)" című adataiból számítva, World Bank Databank, 2022. január 24-i lekérdezés.

⁹ Amint az 1992-ben megjelent *Head to Head: The Coming Economic Battle Among Europe, Japan and the United States (Fej-fej mellett: Az eljövendő gazdasági csata Európa, Japán és az Egyesült Államok között)* című könyvének alcíme is világossá teszi, Thurow úgy vélte, hogy Kína még csak nem is lesz versenyző a megfelelő időkeretben, és kifejezetten kijelentette, hogy Kína "nem lesz nagy hatással a világgazdaságra a XXI. század első felében". Thurow néhány évvel később *A kapitalizmus jövője* című könyvében kevésbé volt kétértelmű, de még mindig messze nem volt bullish. Miközben kijelentette, hogy "senki sem optimistább Kína iránt, mint én", és személy szerint arra fogadott, hogy Kína "be fog kerülni a fejlett világba", úgy vélte, hogy az ország korábbi növekedési ütemeit a tisztviselők karrierista és politikai okokból eltúlozták, részben az infláció alulbecslése, részben pedig a kommunizmusban a szolgáltatások gazdasághoz való hozzájárulásának alulbecslése miatt; valamint a korábbi rendszer néhány kirívóbb hiányosságának elhagyása miatt (ezek közé sorolta a helyi önellátás hangsúlyozását). Arra is számított, hogy a hosszú távú növekedés fenntartása érdekében a mezőgazdaságba és az infrastruktúrába történő hatalmas beruházások szükségessége rövid távon csökkenteni fogja ezeket a növekedési rátákat a korábbi szintekhez képest, ezért azt javasolta, hogy a Kínát figyelők "a fenntartható növekedési rátákon gondolkodjanak . . . legalább 4 százalékpontot vonjanak le a jelenleg közzétett adatokból", ami az elkövetkező években lenyűgöző, de a vártnál lassabb évi 6 százalékos növekedési ütemet jelentene. Lásd Lester Thurow, *Head to Head: The Coming Economic Battle Among Europe, Japan and the United States* (New York: Morrow, 1992); Lester Thurow, *The Future of Capitalism: How Today's Economic Forces Shape Tomorrow's World* (New York: Morrow, 1996).

¹⁰ A kínai összeomlással kapcsolatos várakozásokkal kapcsolatban lásd William Jeffries: "China's Accession to the WTO and the Collapse That Never Was", *Review of Radical Political Economics* 53.2 (2021), 300-319.

¹¹ Eamonn Fingleton, *Blindside*: Boston: Houghton Mifflin, 1995; Thurow, *Head*.

¹² Shintaro Ishihara, *The Japan That Can Say No: Why Japan Will Be First Among Equals*, ford. Frank Baldwin (New York: Simon & Schuster, 1991); George Friedman és Meredith Lebard, *The Coming War With Japan* (New York: St. Martin's, 1991). Míg az amerikai megfigyelők figyelmen kívül hagyták aényt, Emmanuel Todd francia elemző pontosan abban az évben jegyezte meg az Egyesült Államok gazdasági pályájáról szóló vita végét, amelyet követően a vita neoliberais oldala dominált. Lásd Emmanuel Todd, *A birodalom után*, ford. Jon C. Delogu (New York: Columbia University Press).

¹³ Elhefnawy, "1990-es évek". A Világbank adatai szerint az Egyesült Államok összesített növekedési rátája 1995-2000 között 4 százalék, 1996-2000 között pedig 4,3 százalék volt. Lásd Világbank, "GDP Growth (Annual %)", World Bank Databank, 2022. febr. 15-i lekérdezés. Az ilyen ütemű növekedés fenntartása ilyen hosszú időn keresztül szintén nem lett volna példa nélküli, sőt talán még hihetőnek is tűnt volna. Az évi 4 százalékos növekedés többé-kevésbé egy generáción át volt az, amit az Egyesült Államok a második világháború utáni fellendülés során élvezhetett, és aminek valamiféle megfelelője a "hosszú hullám" elmélet alapján valószínűnek tűnhetett (a 70-es években kezdődött lefelé irányuló hullám a történelmi precedensnek megfelelően a 90-es évek végére kifutott, és egy új felfelé irányuló hullámmal zárult, amilyenek a 90-es évek tűnhettek). Bármilyen is legyen a hosszú fellendülés víziójának szellemi alapja, érdemes megjegyezni, hogy a politikai döntéshozók milyen mértékben alapozták erre a vízióra a terveiket, különösen a Clinton-kormányzat készített nagyszabású terveket a fellendülés várható többletének felhasználására.

(és amely várhatóan folytatódni fog), hogy az akkoriban virágzó tőzsdén történő befektetéssel megtámogassák a társadalombiztosítást, és később, egy évtized múlva visszafizessék az államadósságot. Az újjgazdasági fellendülés hosszúhullám-elméleti értelmezésével kapcsolatban lásd Nader Elhefnawy: "Imagining the Twenty-First Century: A pillantás vissza a neoliberais fénykor várakozásaira", *Medium*, 2020. december 16. Clinton terveivel kapcsolatban lásd William Jefferson Clinton elnök beszédét az Unió helyzetéről, 1999. január 19., átirat, Clinton Fehér Házi Archívum; az elnök megjegyzései az AARP [American Association of Retired Persons] Nemzeti Törvényhozási Tanács előtt, Willard Hotel, Washington D.C., 1999. február 3., William J. Clinton elnök, elnöki nyilatkozatok, Social Security Administration (SSA); John Harris, "Clinton: *Washington Post*, 1999. jan. 20.; Richard W. Stevenson, "Clinton Abandons Idea of Investing Retirement Funds", 1999. okt. 24.; Art Pine és Nick Anderson, "Clinton Proposes Early Debt Payoff", *Los Angeles Times*, 2000. jan. 26.

¹⁴ E számítás céljaira a szerző Kína gazdaságát - többé-kevésbé Thurow előrejelzésével összhangban - a történelmi valóságban megfigyelt növekedési ütem háromötödével növelte az adott időszakban. Kína 1996-2019 között átlagosan 8,5 százalékos GDP-növekedést ért el. Ennek háromötöde körülbelül 5,1 százalékot tesz ki, szemben az Egyesült Államok 1996-2000 közötti évi 4,3 százalékos növekedési ütemével, amelyet ugyanezzel a mérőszámmal mértek. A Világbank "GDP (állandó USD)" című kiadványából származik; Thurow, *Future*.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ez annak volt köszönhető, hogy az Egyesült Államokban mind a születési és termékenységi arányszámok, mind a bevándorlási arányszámok folyamatosan magasabbak voltak, mint az európai nemzeteknél, és még inkább Japánban (még akkor is, amikor ezek az arányszámok az Egyesült Államokban csökkentek, csakúgy, mint a világ többi részén). Talán nem meglepő, hogy mivel ez a nemzetközi mozgás szélesebb kategóriájának egy részhalmaza, és mivel nagy az iratok nélküli mozgás, kevés igazán átfogó, rendszeres nemzetközi adat áll rendelkezésre a migrációról. A születési arányokról azonban rengeteg adat áll rendelkezésre, a Világbank itt meglehetősen átfogó információkat nyújt. Az 1996-2019 közötti időszakban az Egyesült Államok születési rátája átlagosan 13,4 volt 1000 népességtagra vetítve, szemben a németországi 8,9, az európai uniós 10,2 és a japán 8,6 születési rátával (a 2015-2019-es adatok még mindig 12,1 az Egyesült Államokban, 9,3 Németországban, 9,7 az EU-ban általában és 7,8 Japánban). Mindez a termékenységi adatokban is tükröződött. Míg 1996-2019-ben az Egyesült Államok termékenységi rátája átlagosan 1,96 volt egy nőre vetítve, addig a német 1,4, az Európai Unió 1,49, Japán 1,37, így csak az Egyesült Államokban maradt a "helyettesítési szint" (körülbelül 2 születés egy nőre vetítve) közelében. Kiszámítva a Világbank, "Születési ráta (nyers, 1000 főre vetítve)", Világbank Adatbank, 2022. febr. 16-i lekérdezés; Világbank, "Termékenységi ráta, teljes (Születések nőnként)", Világbank Adatbank, 2022. febr. 16-i lekérdezés.

¹⁷ A Világbank "GDP (állandó USD)" című kiadványa alapján számítva.

¹⁸ "A Világbank "Egy főre jutó" adataiból számítva."

¹⁹ A Világbank, "Population Growth (Annual %)", World Bank Databank, 2022. február 12-i lekérdezés alapján számítva.

²⁰ Ibid.

²¹ A Világbank "GDP (állandó USD)" című kiadványa alapján számítva.

²² Ibid.

²³ A Világbank, "GDP (állandó USD); Thurow, *Future*.

²⁴ A Világbank "GDP (állandó USD)" című kiadványa alapján számítva.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Neta C. Crawford, "The U.S. Budgetary Costs of the Post-9/11 Wars," paper, Costs of War Project, 20 Years of War series, 1 Sep. 2021. Azzal érveltek, hogy az ország saját ötödik generációs vadászgépprogramjában elért kínai fejlődés alábecsülésével együtt a XXI. század eleji konfliktusok által hozott "kis háborúk" hangsúlyozása is szerepet játszott a döntésben. A kérdés egyik tárgyalását lásd Mark Episkopos, "Why Did America Stop Building F-22 Stealth Fighters?" (Miért állította le Amerika az F-22 Stealth Fighterek építését?). *The National Interest*, 2021. jan. 14.

²⁸ Az egy főre jutó amerikai GDP növekedése, amely 1995-2000 között évi 2,8 százalékos, 1996-2000 között pedig 3,1 százalékos volt, 2001-2019 között 1,2 százalék alá, 2008-2019 között pedig 1 százalék alá esett - ez abszolút értékben nagyon erős, abszolút értékben pedig jelentős visszaesés (az Európai Unió az utóbbi időszakban még az USA-t is megelőzte, különösen Németországban, ahol a növekedés mértéke közel évi 1,2 százalékos volt). A Világbank "Egy főre jutó jövedelem" című kiadványa alapján számítva.

²⁹ Az 1970-es években sokak számára úgy tűnt, hogy a T-64-es harckocsikkal és BMP gyalogsági harcjárművekkel felszerelt szovjet hadosztályok előnyben vannak a korai M-60-as tankokkal és M-113-as páncélozott személyszállító járművekkel felszerelt amerikai hadosztályokkal szemben.

³⁰ Nagy-Britannia természetesen globális hatókörrel rendelkezett, de különösen az 1960-as évek után a vonatkozó kapacitások nagy részét (a bázisok hálózata, a stratégiai légi szállítás, a repülőgép-hordozók stb.) gyakorlatilag feladták az erős regionális jelenlét javára. Lásd Nader Elhefnawy, "The Evolution of Britain's Defense Posture From 1945 to the Present: An Outline," *SSRN*, 2022. jan. 5.

³¹ Az 1999-es Jugoszlávia elleni amerikai légiháborúban az F-117-es lopakodó vadászgép mellett a B-2-es stratégiai bombázó is bemutatkozott a harcban, amely a korszerűbb lopakodó technológiával és a hatótávolság és a hasznos teher sokkal nagyobb kombinációjával rendelkezett. A konfliktus során került sor a műholdvezérelt bombák első harci alkalmazására is a globális helymeghatározó rendszer (GPS) által vezérelt JDAM (Joint Direct Attack Munition) formájában. Mivel a gyártásához csak egy JDAM-készletet kellett felszerelni, amely egy olyan vezérlőegységből áll, amely egy "buta", nem irányított bombát vezérlő felületeket vezérel, és így "intelligens" fegyverre alakítja azt (ellentétben a korábbi lézeres, elektro-optikai és infravörös irányításon alapuló eszközökkel); és sokkal kevésbé valószínű, hogy a helyi homályos tényezők, mint a felhők, eső, köd és füst, rontják a teljesítményt; olcsóbb volt, és a helyzetek szélesebb körében volt hatékony, ami lehetővé tette a bőségebb felhasználást. Hasonlóképpen, az 1990-es években jelentős előrelépés történt az amerikai cirkálórakéták terén, a "Block III" Tomahawkokat az 1995-ös boszniai légi hadjáratban használták, és a GPS-irányítás beépítése után. A Szovjetunió természetesen nem vetett be lopakodó repülőgépet ebben az időszakban, és ha rendelkezett is intelligens bombákkal és cirkálórakétákkal, és az előbbit Afganisztánban be is vetette, nem volt szó olyan intenzív használatról, mint 1991-ben, nemhogy később, és az ilyen fegyverek szükségessége Oroszország 2008-as Grúzia elleni hadjáratában is kiemeli a hiányosságot.

³² Az F-22 első repülése (1997) és szolgálatba állítása (2005) között nyolc év telt el, az utolsó repülőgép pedig hat évvel később (2011) készült el. A hatodik generációs vadászgép akkori vitájával kapcsolatban Nader Elhefnawy: "A Sixth Generation Fighter? An Overview of the Essential Background," *SSRN*, 2018. augusztus 7. Az itt tárgyalt menetrend szerint az amerikai hatodik generációs vadászgép éppen akkor debütált volna, amikor a kínaiaknak várhatóan ötödik generációs vadászgépe lesz, így az USA egy generációval előrébb tartana. Episkoposz.

³³ A Poseidon egy nukleáris meghajtású víz alatti jármű, amely egy 200 megatonnás nukleáris robbanófejet használ - messze a valaha üzembe helyezett legerősebbet -, hogy gigantikus cunamit generáljon az ellenséges partvidék ellen egy olyan megállíthatatlan csapás során, amely a célországot akár 1000 mérfölddel beljebb is teljesen elpusztítja. A nyugati elemzők

szkepticizmusát mutatja be például az alábbi eszközök létezésével, működőképességével és (még akkor is, ha a hirdetések szerint működnének) tényleges értékével kapcsolatban.

rendszer, lásd Michael Peck, "No Carrier Killer: Is Russia's 'Poseidon' Nuclear Torpedo Overkill," *The National Interest*, 2020. augusztus 31.

³⁴ Kris Osborn, "Oroszország új fegyverei tényleg ennyire fenyegetőek?" *The National Interest*, 20. nov. 2021; Tom Cooper, "Russia's SU-57 Deployment to Syria is a Dangerous Farce," *The National Interest*, 23. febr. 2018; Benjamin Brimelow, "China's First Stealth Jet Looks an Awful Lot Like the US's First Stealth Fighter-Here's How the J-20 and the F-22 Stack Up," *Business Insider*, 19. nov. 2020.

³⁵ Sebastien Roblin, "Mennyire lopakodó a kínai J-20 vadászpilóta?" *The National Interest*, 2021. november 9.

³⁶ Míg Oroszország a precíziós lőszer és cirkálórakéták alkalmazása a kezdetektől fogva jellemző volt a kampányra, az is előfordult, hogy Oroszország rövid időre Szuhoj-57-eseket telepített Szíriába. Cooper.

³⁷ A jelenségről általánosságban lásd Nader Elhefnawy, "Space War and Futurehype Revisited," *Space Review*, 2011. nov. 14.; Nader Elhefnawy, "Technological Hype and the Military Balance," *SSRN*, 2018. jún. 3.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Lásd Elhefnawy, "'A Sixth Generation Fighter?"; Nader Elhefnawy, "'A Sixth Generation Fighter?' An Overview of the Essential Background," *SSRN*, 2018. augusztus 7.

⁴⁰ Az ezzel kapcsolatos szovjet várakozásokról lásd Svetlana Savranskaya és Tom Blanton, "NATO Expansion: Nemzetbiztonsági Archívum, George Washington Archive, Russia Programs Briefing Book 613, 2017. dec. 12.

⁴¹ Emma Graham-Harrison, "Szigetek egy új globális robbanásponthoz közel: Kína kontra Japán," *Guardian*, 2017. február 4.; Helen Davidson, "China Sends Largest Incursion of Warplanes into Taiwanese Defence Zone Since October," *Guardian*, 2022. január 24.